Eduskunnan talousvaliokunta

Inarin kunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan talousvaliokunta pyytää Inarin kuntaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa 9.1.2023 mennessä hallituksen esityksestä eduskunnalle (274/2022) laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Inarin kunta lausuu hallituksen esityksestä seuraavaa:

Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite 9 §, 9a § ja 9b §

Säännöstä viranomaisten neuvotteluvelvoitteesta esitetään muutettavaksi yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteeksi. Velvoitteen menettelyvaatimuksista sekä saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta viranomaisten toiminnassa säädettäisiin tarkemmin. Laissa säädettäisiin muun muassa viranomaisten toimenpiteitä koskevasta saamelaiskulttuurin heikentämiskiellosta. Sääntelyn tarkoituksena on täyttää niin sanotun vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteen asettamat vaatimukset.

Inarin kunta ei pidä hyväksyttävänä nykyisen lain 9 § muutoksia neuvotteluvelvoitteen osalta eikä lakiesitystä koskien pykälää 9 a §, joka on osaltaan erittäin väljästi kirjoitettu esitys. Inarin kunta pitää nykyisessä laissa määriteltyjä neuvotteluvelvoitteita riittävinä. Lain muutos hallituksen esityksen mukaisesti johtaisi erittäin todennäköisesti kunnallisen itsehallinnon kanssa ristiriidassa olevan veto-oikeuden muodostumiseen maankäyttöön ja elinkeinojen kehittämiseen liittyvissä kysymyksissä. Inarin kunta haluaa korostaa, että saamelaiskäräjälain muutoksessa ei tule pyrkiä luomaan lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka olisivat ristiriidassa maankäytön suunnitteluun ja ohjaukseen liittyvän kunnallisen itsehallinnon sekä maankäyttö- ja rakennuslain kanssa.

Asiakokonaisuuksien, joita muutos koskisi neuvotteluvelvoitteen osalta, määrittely on jätetty erittäin väljäksi. Yleisesti on kuitenkin tiedossa, että saamelaiskulttuuriin liittyvät läheisesti metsästys-, kalastus ja poronhoitoasiat. Neuvotteluvelvoitteen laajennus ja de facto veto-oikeuden muodostuminen maankäytön suunnitteluun sekä maa- ja vesialueiden käyttöön hallituksen

esityksen mukaisesti asettaisi saamelaisalueen kunnat eriarvoiseen asemaan maankäytön suunnittelussa verrattuna muihin kuntiin ja rapauttaisi kunnallista itsehallintoa. Inarin kunta pitää tärkeänä, että maankäytön suunnittelu ja ohjaus säilyvät edelleen kunnallisen demokraattisen ohjauksen piirissä, eikä hyväksy esitettyä muutosta neuvotteluvelvoitteeseen saamelaiskäräjälain pykälään 9 § eikä pykälän 9 a §:n mukaista kirjausta, jolla heikennettäisiin tosiasiallisesti viranomaisten toimivaltaa koskien maa- ja vesialueiden käyttöä.

Inarin kunta toteaa myös, että saamelaiskäräjälakiehdotuksen 9 §, 9a § ja 9b § nykyisessä muodossaan eivät täytä perustuslain ja kansainvälisten sopimusten yhdenvertaisuusvaatimusta. Lakiehdotuksen yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite edellyttää pyrkimystä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saamelaiskäräjien suostumusta ennen päätöksentekoa. Laissa ei ole ratkaistu korvausvelvollisuutta yksityiselle elinkeinonharjoittajalle, jos päätöksenteon edellyttämä neuvotteluvelvoite tai suostumusmenettely hidastaa hanketta siinä määrin, että se aiheuttaa hankkeen peruuntumisen, vaikka myöhemmin yhteisymmärrys hankkeesta tai suostumus hankkeelle saataisiinkin.

Lakiehdotukseen kirjattu yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite asettaa kunnan neuvottelutilanteessa vaikeaan asemaan. Maankäyttö- ja rakennuslain 101 §:n mukaan kunta on velvollinen lunastamaan tai korvaamaan asema- tai yleiskaavassa muuhun kuin yksityiseen rakennustoimintaan varatun alueen, jos maanomistaja ei voi kaavamääräysten takia käyttää aluetta kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla hyväkseen. Lakiehdotuksen mukaan saamelaiskäräjät voi esittää vaatimuksia, mutta kunnan suostuessa vaatimuksiin korvausvelvollisuus siirtyy kunnalle.

Hallituksen esityksen perusteluissa on pidetty tärkeänä menettelyä, joka mahdollistaa vilpittömien, oikea-aikaisten ja aidosti yksimielisyyteen pyrkivien keskustelujen käymistä asiasta mahdollisimman tasavertaisten neuvotteluosapuolten kesken. Tavoite on hyväksyttävä, mutta lakiehdotuksen 9 §, 9a§ ja 9b § säädöksiä tulisi tarkentaa siten, että yhteistoimintavelvoitteen täyttäminen ei aiheuta hankkeiden tarpeetonta viivästymistä ja sitä kautta aseta alueen asukkaita ja elinkeinonharjoittajia eriarvoiseen asemaan.

Inarin kunta esittää, että lakiehdotuksen yhteistoimintapykälät 9 §, 9a§ ja 9b § rajoitettaisiin koskemaan vain valtion viranomaisia. Kunta demokraattisena, alueellisena järjestelmänä edustaa yhdenvertaisesti kaikkia kuntalaisia eikä yhdenvertaisuuden käsite perustuslain ja kansainvälisten sopimuksien pohjalta mahdollista yhdelle ryhmälle muita parempia neuvotteluedellytyksiä. Kunnan toimintaa ohjaa jo nykyisellään kuntalaki 404/2015, hallintolaki 434/2003, laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 808/2019 ja monet muut hallintoaloja koskevat erityislait, jotka takaavat saamelaiskäräjille lausunnonanto-oikeuden erilaisissa viranomaisprosesseissa.

Myös mm. maa- ja metsätalousministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja Suomen Kuntaliitto ovat lain muutosta valmistelleen toimikunnan mietinnöstä tehdyllä lausuntokierroksella vuonna 2021 todenneet mm. 9 a §:n 2 momentin olevan liian tulkinnanvarainen. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan ole huomioitu aiemman lausuntokierroksen kriittisiä lausuntoja koskien yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteen pykäliä.

Mari Palolahti
vt. kunnanjohtaja
Inarin kunta